

АСИНДЕТИЧНІ КЛАСТЕРИ: ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ

І. С. Дзівідзінська, Р. І. Боднар

*Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу;
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Карпатська, 15;
тел. +380 (342) 50-45-09; e-mail: iristim28@gmail.com*

У статті розглянуто особливості перекладу атрибутивних словосполучень з англійської мови на українську. Атрибутивні конструкції в англійській мові притаманні суспільно-політичним та науково-технічним текстам та посідають значне місце в граматиці англійської мови. Українській граматиці не характерні такі сполучення, тому стаття присвячена виявленню їх характерних рис та особливостей та вивченню конгруентних конструкцій в українській мові.

Ключові слова: *переклад, атрибутивні конструкції, асиндетичні словосполучення, конгруентні конструкції.*

Атрибутивні конструкції є одним з найпоширеніших типів вільних словосполучень в англомовних текстах. Як свідчать численні дослідження, синдетичні кластери не становлять особливих труднощів у перекладі. Відтворюються вони за допомогою іменника в родовому відмінку. Вивчення особливостей відтворення двокомпонентних, трикомпонентних та багатокомпонентних атрибутивних груп українською мовою є **метою** нашого дослідження.

Асиндетичні кластери входять у сферу наукових інтересів українських та зарубіжних мовознавців. Кочерган М.П., Бистрова Л.В., Головин Б.Н., Казакова Т.А., Апполова М.А., Бертагаєв Т.А. та інші досліджують специфіку асиндетики.

Безприйменникові словосполучення, що складаються з низки лексем, не пов'язаних між собою службовими словами (наприклад: *a sequence of alternating-polarity pulses – послідовність імпульсів напруги змінної полярності*), є **предметом** дослідження. Такі препозитивні атрибутивні групи в сучасній англійській мові мають свої особливості, які виявляються в зіставленні текстів різних стилів.

Аналіз прийомів перекладу англійських препозитивних атрибутивних груп у цих стилях передбачає попередній розгляд їх основних структурно-семантичних особливостей з метою зіставлення з атрибутивними групами української мови, що дозволить визначити мовні засоби та уможливить подолання труднощів перекладу таких атрибутивних словосполучень.

Препозитивні атрибутивні групи (у мові науково-технічної літератури – термінологічні словосполучення [2, с. 88]) за кількістю компо-

нентів поділяються на такі структурні типи: двокомпонентні, трикомпонентні та багатокомпонентні. У межах структурних типів диференціюємо структурні моделі, кількість і складність яких зумовлена ознаками текстів певного стилю.

Особливості відтворення двокомпонентних атрибутивних груп

Структура двокомпонентних словосполучень проста і прозора: 1) означуваний компонент – іменник, що займає правобічну позицію в словосполученні; 2) лівобічний означальний компонент, що може бути виражений різними частинами мови, зокрема іменником, прикметником, дієсловом, прислівником, числівником, дієприкметником тощо. Означальний і означуваний компоненти можуть бути ускладненими, тобто становити сполучення двох або більше частин мови, яке виступає як єдине семантичне ціле.

Спираючись на результати дослідження двокомпонентних атрибутивних груп у перекладі англомовних текстів [3, с. 192], розглянемо кілька прийомів їх адекватного відтворення. Найбільш численними з усього комплексу прийомів перекладу англійських атрибутивних груп є різного роду морфологічні трансформації, тобто заміни слова однієї частини мови лексемою іншої частини мови, що зумовлено лексикограматичними особливостями та розбіжностями у мовленнєвих нормах мов оригіналу та перекладу. Наприклад: *derection circuit* – 1) *відхиляюче коло*, де іменник перекладається дієприслівником, або 2) *схема виявлення*, де іменник при перекладі залишається іменником. Інший приклад *would-be murderer* – *можливий вбивця* уможлиблює простежити заміну кластера, що містить дієслівний компонент, прикметником означенням.

Прийомам, властивим перекладу двокомпонентних атрибутивних словосполучень в англомовних текстах, є їх передача за допомогою перестановки означального компонента в постпозицію до означуваного, наприклад: *translation theorist* – *теоретик перекладу*.

Окремим видом трансформації перестановки є переставляння в перекладі членів означального компонента (*lightning struck tree* – *спалене блискавкою дерево*).

Головною причиною застосування перестановки в перекладі членів означального компонента є прагнення перекладача дотримуватися норм української мови, які могли б бути порушеними при калькуванні словосполучень. Одним із варіантів перекладу є передача двокомпонентної атрибутивної групи прийомом, де український відповідник означального компонента трансформується в прийменниково-іменникове словосполучення, наприклад: *error protection* – *захист від помилок*. Таким чином, асиндетичний кластер у мові оригіналу трансформується у синтетичний у мові перекладу. Проте простежуються й виняткові приклади застосування у перекладі прийому, згідно з яким український відповідник англійського означального компонента передається прикладкою, що є в даному випадку проявом тяжіння української мови до біль-

шої компактності, наприклад: *regulator gene* – *ген-регулятор*. Такі словосполучення можуть передаватися за допомогою дієприкметника або дієприкметникового звороту, наприклад: *moisture-laden atmosphere* – *атмосфера, насичена вологою*.

Двокомпонентні атрибутивні групи можуть бути передані за допомогою трансформації вербалізації означального компонента в підрядне означальне речення, що пояснюється узусними нормами цільової мови, наприклад: *one-way slab* – *плита, що армована в одному напрямку*. При перекладі здійснюється заміна компонентів атрибутивних груп оригіналу українськими відповідниками, лексично та стилістично конотованими: “*skyaspiring hotel*” – буквально «готель, що прагне увись, до неба» – замінюється українським фразеологізмом на основі метафоричного виразу «підпірати небо», що існує в українській мові.

Англійські двокомпонентні атрибутивні словосполучення, одним з компонентів яких є прикметник, дієприкметник або прислівник, конгруентно відтворюються в перекладі аналогічною атрибутивною групою [див. 1], наприклад: *quantumchemical calculation* – *квантово-хімічний розрахунок*. Пор. описовий переклад: *summary judgement* – *внесення рішення за процедурою спрощеного судочинства*.

Передача в перекладі трикомпонентних атрибутивних груп

На відміну від двокомпонентних атрибутивних груп, переклад яких, як правило, не викликає особливих труднощів, словосполучення, що складаються з трьох та більше компонентів, мають певні особливості, пов'язані, перш за все, зі складністю структури та міжкомпонентних зв'язків. Трикомпонентні словосполучення мають означуване слово та два простих або ускладнених означення, їх характеризують складні семантичні зв'язки всередині групи. У таких словосполученнях вимога коректного розкриття смислових зв'язків між компонентами набуває особливого значення, наприклад: *plasma display panel* – *панель плазмового дисплея*. Для перекладу трикомпонентних атрибутивних груп використовують морфологічні трансформації, наприклад: *semiconductor diode laser* – *напівпровідниковий діодний лазер*. Пор. прийом перекладу англійських трикомпонентних атрибутивних словосполучень: 1) методом транспозиції означального та означуваного компонентів: *text input mode* – *режим вводу тексту*; 2) методом прийменниково-іменникових словосполучень: *electronic image display* – *дисплей з електронним зображенням*; 3) за допомогою прикладки: *amateur theoretical physicist* – *фізик-аматор*; 4) використовуючи дієприкметник або дієприкметниковий зворот: *statutory maximum term* – *максимальний термін, передбачений законом*; 5) за допомогою підрядного означального речення: *contract engineering-and-research firm* – *фірма, що виконує конструкторські роботи і наукові дослідження за контрактами*. Почасті в порівнюваних видах перекладу при передачі трикомпонентних атрибутивних груп використовується прийом описового перекладу, наприклад:

computer-aided lifecycle management – система автоматизації робіт упродовж життєвого циклу виробу. Це відбувається у випадках, коли прозорості змісту оригінального словосполучення зі складними міжкомпонентними зв'язками досягти іншими прийомами та способами перекладу неможливо. Пор. з використанням прийому транслітерації: *Internet Content Provider* – *Internet контент провайдер*.

Особливості перекладу багатоконпонентних атрибутивних словосполучень

Атрибутивні словосполучення, що складаються з чотирьох, п'яти, шести та більше компонентів, можуть підлягати лише компаративному аналізу їх структур; аналіз кількісних характеристик використання способів перекладу таких груп неможливий за незначної, порівняно з науково-технічними текстами, кількості чотириконтонентних словосполучень та відсутності п'яти- та шестиконтонентних словосполучень в дослідженому масиві англійських текстів. Чотириконтонентні атрибутивні групи виявлено лише у творах авторів, стиль викладу яких тяжіє до компактності, у творах О. Уальда, Е. Хемінгуея та ін., наприклад: *chaised silver Louis-Quinze toilet-set (O. Wild)* – туалетне приладдя з гравірованого срібла у стилі Луї XV.

Слід зазначити, що порівняно з дво- та триконтонентними атрибутивними групами, багатоконтонентні словосполучення характеризуються складнішими семантичними зв'язками між компонентами. Правильне «зчитування» конститuentів англійського словосполучення дає можливість визначити коректний порядок перекладу компонентів цієї атрибутивної групи, наприклад: *Air Force Defense Support Program satellite* – супутник Програми підтримки Військово-повітряних сил.

Науково-технічному перекладу властивий прийом відтворення багатоконтонентних атрибутивних груп аналогічним атрибутивним словосполученням: *toxic polycyclic aromatic hydrocarbon* – токсичний поліциклічний ароматичний вуглеводень.

Переклад може здійснюватись підрядним означальним реченням: *bandwidth-hungry high-definition television system* – система телебачення високої чіткості, що потребує широкої смуги частоти. За неможливості вживання інших прийомів перекладу, може використовуватися описовий переклад: *Wide Area Information Service* – служба пошуку розподіленої інформації.

Таким чином, порівняно з перекладом дво- та триконтонентних атрибутивних груп, відтворення багатоконтонентних словосполучень становить більші труднощі, зумовлені надзвичайною складністю їх синтаксичної структури та інтерконтонентних зв'язків.

Висновок. Завершуючи розгляд особливостей відтворення препозитивних атрибутивних груп при перекладі з англійської на українську мову, слід зазначити, що вибір способу, а зазвичай комбінації способів, перекладу атрибутивних груп, залежить від декількох чинників: уміння

перекладача ідентифікувати атрибутивне словосполучення, коректно потрактовуючи його дво-, три- або багатокомпонентним; уміння аналізувати структурно-семантичні характеристики групи, визначаючи смислові зв'язки між її компонентами та враховуючи контекст; від володіння перекладачем прийомами, що традиційно застосовують в теорії та практиці перекладу; та від загальнолінгвістичної компетенції та досвіду автора перекладу, які уможливають знаходження та використання нових прийомів перекладу, з метою найадекватнішого відтворення оригіналу у перекладі.

Література

1. Гуйванюк Н.В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць: [монографія] / Н. Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 1999. – 336 с.
2. Казакова Т.А. Практические основы перевода / Т.А. Казакова. – СПб: Союз, 2001. – 320 с.
3. Маляр М.М. Особливості синтаксичних структур модифікації (на матеріалі словосполучень типу N+N у сучасній англійській мові) / М.М. Маляр // Вісник нац. ун-ту «Львівська політехніка». Проблеми лінгвістики науково-технічного та художнього тексту та питання лінгвометодики. – Львів, 2002. – № 465. – С. 88-92.

Стаття надійшла до редакційної колегії 12.05.2018 р.

Рекомендована до друку д.ф.н., професором Дербеньовою Л. В.

ASYNDETIC PHRASE: FEATURES OF TRANSLATION

I. Dzividzinska, R. Bodnar

Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas;

76000, Ivano-Frankivsk, Karpatska Str., 15;

tel. +380 (342) 504509; e-mail: iristim28@gmail.com

The article deals with the peculiarities of the attributive phrases translation from English into Ukrainian. Attributive constructions in English texts are inherent in socio-political, scientific and technical texts and occupy a significant place in the English grammar. Such structures are not typical for Ukrainian grammar, therefore, the article is devoted to the identification of their common features and peculiarities. It studies congruent structures in the Ukrainian language.

Key words: *translation, attributive constructions, asyndetic phrases, congruent constructions.*